

Här kan du läsa en del om planekonomi

Nationalekonomi - planekonomi, vad är planekonomi?

En planekonomi är en ekonomi där alla viktiga val i en ekonomi tas centralt av staten eller en administration inom staten. I en planekonomi bestäms vad som skall produceras i landet, hur det skall produceras och hur produktionsresultatet skall fördelas av staten. En planekonomi är motsatsen till en marknadsekonomi. En planekonomi är mer stel jämfört med en marknadsekonomi och en planekonomi innebär att konkurrensen är begränsad. Med bristande konkurrens uteblir förbättringar i produktion, förbättringar av produkter och prissänkningar.

I [Sverige](#) uppstod en debatt om planekonomin efter andra världskriget, det sk [planhushållningsmotståndet](#). Vidare läsning: **Planhushållningsdebatten** av [Leif Lewin](#), professor i statsvetenskap i [Uppsala](#).

Ett företag fungerar även som en planekonomi med budgetering, planering och fördelning av knappa resurser. Vid produktionen av tekniktunga system drivs utvecklingen framåt av företagets egen planering snarare än en efterfrågan ifrån marknaden, ofta i kombination av att man "skapar" en efterfrågan med hjälp av marknadsföring. Större konglomerat och företagsgrupperingar har ibland ett mycket nära samarbete med banker och myndigheter som leder fram till näst intill planekonomiska uppbyggnader av industricentra, där det ena företags enda kund blir nästa företag i kedjan, ett typexempel är japansk bilindustri. Stora koncerner styr även sin ekonomi ibland efter plan istället för ekonomiska marknadsprinciper, ett känt exempel på detta är [internprissättning](#).

Toni kommentar: den svenska kollektivtrafiken genom länsbolagens verksamhet är ett bra på exempel på planekonomi med alla avarter

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Planhush%C3%A5llning#Sverige>

Planekonomi eller **planhushållning** är ett ekonomiskt system där staten planerar och styr ekonomin.^{[1][2]} Planekonomin bygger på att följa administrativa eller politiska riktlinjer för hur samhällets ekonomi ska utvecklas.^[3] Ordet anses ha myntats av [Dag Hammarskjöld](#)^[4].

Det är de styrande politikerna, myndigheterna eller folket direkt som bestämmer planerna beroende på teoretisk eller praktisk inriktning. I dessa bestäms vilka varor och tjänster som skall finnas och vilka priser som skall gälla. Även inriktningen på [forskning](#), [lantbruk](#) och [utbildning](#) har i det tidigare [kommunistiskt](#) styrda [östeuropa](#) bestämts av centralmaktens planering.^[5] Som regel avses med begreppet centraliserad (statlig) ekonomisk styrning. I det [socialistiska](#) tänkandet ingår planekonomin som central del.^[6]

Planekonomi finns i flera varianter. Socialistiska ekonomer likt [Karl Marx](#) förespråkade [nationalisering](#) av samtliga [produktionsmedel](#). Den socialistiska planekonomin ersätter då marknaden, medan det finns andra former där planekonomi istället fungerar som ett komplement till marknadsekonomin.^[7]

[Lenin](#) insåg tidigt problemen med att få planekonomin att fungera i det tidiga [Sovjetunionen](#). Därför införde han under sina sista år vid makten den så kallade [Nya ekonomiska politiken](#) (NEP) som innebar att bönderna fick sälja en del av sitt överskott på en privat marknad. Då [Stalin](#) trädde till makten, 1927, tvingades dock hela Sovjetunionen att gå över till femårsplaner och [jordbruket](#) kollektiviserades.

Sverige

[Bertil Ohlin](#) var i slutet av 1920-talet ekonomiprofessor i [Köpenhamn](#), där han kom i kontakt med moderna nationalekonomiska teorier, [Keynes](#) och idéer till socialpolitiska reformer; nationalekonomerna i Köpenhamn var till skillnad från sina svenska kolleger socialister eller radikaler. Ohlin blev den som införde europeiska idéer om statliga ingripanden i ekonomin till den svenska debatten. Han ville dock inte kännas vid de sovjetiska femårsplanerna, men kunde tilltalas av begreppet "planhushållning", (myntat av Dag Hammarskjöld, som liksom Ohlin tillhörde den s.k. [Stockholmsskolan](#), i sin tur utgående från den vänsterliberale ekonomen [Knut Wicksell](#)^[21]) som vid det laget var en diffus benämning. Denna planhushållning skulle ta sig uttryck i yttre organisering, med borgerlighetens termer. År 1932 togs planhushållningsbegreppet upp och modifierades av [Ernst Wigforss](#), som blev socialdemokratisk finansminister och ekonomisk partiteoretiker, och Ohlin fick ett stort inflytande också på [Gunnar Myrdal](#). Men redan [Nils Karleby](#) hade varit inne på samma linje årtiondet dessförinnan (jfr. [funktionssocialism](#)).

Socialdemokraternas krav på planhushållning, uttryckt i 1944 års partiprogram, i syfte att åstadkomma en jämnare fördelning av produktionsresultatet, kom emellertid att mildras efter andra världskriget, samtidigt som de föreslagna socialiseringarna av försäkringsbolagen och branschrationaliseringarna inställdes. Detta berodde dels på det allmänt förbättrade ekonomiska läget efter kriget men även på den s.k. planhushållningsdebatten (eller "PHM", *planhushållningsmotståndet*), som fördes åren före, och särskilt intensivt vid valet 1948, då hård kritik riktades mot socialdemokraterna av den borgerliga oppositionen, ledd av folkpartiledaren, den tidigare nämnde Bertil Ohlin, som istället kom att förespråka "ramhushållning"^[22]. Den "planmässiga hushållningen" kom därefter istället att ge namn åt socialdemokraternas mindre omfattande regleringsambitioner^[23]. Vattendelaren mellan partierna var inte längre huruvida staten skulle lägga sig i näringslivet, utan i hur hög grad och hur genomgripande den skulle göra det.

Den liberala varianten av planekonomi kallas [blandekonomi](#), då den blandar planhushållning och [marknadshushållning](#). Termen har under efterkrigstiden, liksom för övrigt i större delen av västvärlden, återkommande använts i beskrivningen de svenska ekonomiska förhållandena.^[24]

"Rekordåren" på 1950- och 1960-talen, kännetecknade av den offentliga sektorns utbyggnad och då svensk ekonomi växte kontinuerligt med låg arbetslöshet som följd, följdes på 1970-

talet av ekonomisk oro, då det internationella s.k. Bretton-Woods-systemets (ett västligt ekonomiskt samarbete byggt på frihandel och stabila valutor; Sverige medlem 1950), omintetgjordes, och olje- och kostnadskriserna utbröt. Detta ledde i sin förlängning ledde till den "svenska modellens" kris.

Under de borgerliga regeringarna 1976-1982 ökade de offentliga underskotten betydligt, och när den socialdemokratiska regeringen Palme tillträdde 1982 beslöts om en kraftig devalvering (-16%) av kronan, för att på så sätt få fart på ekonomin och den för Sverige betydelsefulla exporten. Målet var, under namnet "den tredje vägens politik" (till skillnad från den brittiska premiärministern Thatchers nyliberala "första" och den franske socialistiske presidenten Mitterands "andra väg", med expansiv keynesianism) att åter skapa full sysselsättning.^[25] Detta kom med tiden också att lyckas, dock till priset av en stegrande **inflation**. Genom denna politik kom också, som ekonomihistorikern Lennart Schön konstaterat, tyngdpunkten i den ekonomiska utvecklingen att flyttas över från den offentliga till den privata sektorn.^[26]

1985 genomfördes de första avregleringarna, då kredit- och valutamarknaderna avreglerades, och 1990-1991 kom socialdemokraterna och folkpartiet överens en stor skatteomläggning. Avregleringen av den finansiella sektorn har, tillsammans med skattereformen, utpekats som bidragande orsaker till den djupgående ekonomiska kris som drabbade Sverige när 1980-talets högkonjunktur gick in 1990-talets recession.^{[27] [28]}

Den s.k. bankkrisen utlöstes 1992, och samma år tvingades den borgerliga regeringen Bildt förstatliga Gota Bank^[29] (1993 uppgående i Nordbanken, senare **Nordea**) samtidigt som "bankakuten" (eller Bankstödsnämnden) öppnades för att förhindra en total finansiell kollaps i banksektorn. Vid samma tid hade också den svenska kronan, liksom det brittiska pundet, utsatts för omfattande spekulationsattacker, vilket tvingade riksbanken att höja sin viktigaste utlåningsränta till 500 procent. Försvaret av kronan, med massiv politisk uppbackning, kom emellertid att misslyckas, och den fasta växelkursen fick överges till förmån för en "flytande" valuta. Den ekonomiska krisen blev omfattande, och arbetslösheten nådde nivåer som inte setts sedan depressionsåren på 1930-talet.

Efter valet 1994 blev Göran Persson finansminister och gjorde uttrycket "Den som är satt i skuld är icke fri" allmänt känt. Detta kan sättas som rubrik för den sanering av de offentliga finanserna som av den socialdemokratiska regeringen, tillsammans med den traditionella samarbetspartnern, centerpartiet (tidigare bondeförbundet), genomfördes kring mitten av 1990-talet. 1997 utkom Persson (då nybliven statsminister) med en skrift med samma namn, som blev något av en uppgörelse med den tidigare keynsianska konjunkturpolitiken (*deficit spending*) och 1970- och 1980-talens ekonomisk-politiska "synder"^[30]. Istället förordades här "stabila" offentliga finanser med budgetöverskott^[31]

1996 avskiljdes riksbanken från direkt politiskt inflytande. Riksbankens främsta uppgift blev att parera inflationen, med en tillåten inflationstakt om max 2% på årsbasis. Sveriges

medlemskap 1995 i EU, och dess monetära och finansiella samarbete, med krav om maximinivåer beträffande budgetunderskott etc., har också bidragit till denna process.

Från slutet av 1980-talet inleddes bolagiseringarna av de affärsdrivande verken, såsom Statens järnvägar (SJ), Posten och Televerket (Telia). Det senare företaget privatiserades (med staten kvar som storägare) och börsnoterades 2000. Två år senare fusionerades det med dess finska motsvarighet Sonera (Telia Sonera AB). 2008 avtalade även de svenska och danska statligt ägda postbolagen om samgående, och samma år försålde den borgerliga regeringen det statliga bolaget Vin&Sprit.

Fr.o.m. 1990-talet har ett flertal tidigare monopolmarknader öppnats upp; tåg- och flygtrafikmonopolet, brevmonopolet, radio- och TV-monopolet.